

9. Fitzgerald, M., Danaia, L., & McKinnon, D. H. (2019). *Barriers inhibiting inquiry-based science teaching and potential solutions: Perceptions of positively inclined early adopters. Research in Science Education*, 49, 543-566.
10. Lambriex-Schmitz, P., Van der Klink, M. R., Beusaert, S., Bijker, M., & Segers, M. (2020). *When innovation in education works: stimulating teachers' innovative work behaviour. International Journal of Training and Development*, 24(2), 118-134.
11. Mutohhari, F., Sutiman, S., Nurtanto, M., Kholifah, N., & Samsudin, A. (2021). *Difficulties in Implementing 21st Century Skills Competence in Vocational Education Learning. International Journal of Evaluation and Research in Education*, 10(4), 1229-1236.
12. Ramírez-Montoya, M. S., Castillo-Martínez, I. M., Sanabria-Z, J., & Miranda, J. (2022). *Complex thinking in the framework of Education 4.0 and Open Innovation—A systematic literature review. Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(1).
13. Terekhova T. A. *Lichnostnye smysly v strukture innovacionnogo potenciala / T. A. Terekhova, M. A. Belan // Lichnost' professionala v sovremennom mire / otv. red. L. G. Dikaya, A. L. Zhuravlev. — M.: In-t psilogii RAN, 2013. — S. 593-610.*
14. Abdigapbarova U.M., Zhienbaeva N.B. *Professional'naya podgotovka budushchego uchitelya na osnove studentocentrirovannogo obucheniya v usloviyah cifrovoj sredy. Vestnik KazNPU imeni Abaya. Seriya Pedagogika i psihologiya. №2 (47) 2021, C.31-40. <https://doi.org/10.51889/2021-2.2077-6861.03>.*

МРНТИ: 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5967.2025.84.3.016>

Корнилко И.А.^{1*} , Мусаханова Г.М.¹ , Жумабаева Д.Ж.¹
¹М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті (Шымкент қ., Қазақстан)

ҚАЗІРГІ СТУДЕНТТЕРДІҢ КОНСТРУКТИВТІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС DAҒДЫЛАРЫН ПСИХОДРАМА ӘДІСТЕРІ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесінде болашақ педагог-психологтардың конструктивті қарым-қатынас дағдыларын дамыту мәселесі қарастырылады. Конструктивті қарым-қатынас – педагогикалық және психологиялық жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін кәсіби құзыреттіліктің маңызды компоненті ретінде қарастырылады. Ғылыми әдебиеттерге жүргізілген теориялық талдау көрсеткендей, болашақ мамандардың коммуникативтік қабілеттерін дамытудың жеткіліксіздігі кәсіби қиындықтарға, күйзеліске және жанжалдарға әкелуі мүмкін. Мақалада психодрама әдісін қолданудың ғылыми негізі ұсынылады. Бұл әдіс эмпатияны, белсенді тыңдауды, диалог орнату мен рефлексияны дамытуға септігін тигізеді. Зерттеу М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің бакалавриат студенттерімен жүргізілді. Эксперимент нәтижелері психодраманың конструктивті қарым-қатынасқа оң әсер ететінін көрсетті. Сондай-ақ, білім беру процесіне психодрамалық жаттығуларды енгізу бойынша тәжірибелік ұсыныстар беріледі. Мақала педагогика мен психология саласындағы зерттеушілер мен оқытушылар үшін пайдалы болуы мүмкін.

Түйін сөздер: конструктивті қарым-қатынас, студенттер, педагог-психолог, психодрама, эксперимент, коммуникативтік дағдылар.

Корнилко И.А.^{1*} Мусаханова Г.М.¹, Жумабаева Д.Ж.¹

¹Южно-Казахстанский Университет имени М. Ауэзова (г. Шымкент, Казахстан)

РАЗВИТИЕ КОНСТРУКТИВНЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ С ПОМОЩЬЮ ПСИХОДРАМАТИЧЕСКИХ МЕТОДОВ

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития навыков конструктивного общения у студентов — будущих педагогов-психологов в условиях высшего образования Республики Казахстан. Конструктивное общение рассматривается как ключевая профессиональная компетенция, обеспечивающая эффективную педагогическую и психологическую деятельность. Теоретический анализ научных источников показывает, что недостаточное внимание к развитию коммуникативных умений студентов нередко приводит к профессиональным трудностям, стрессу и конфликтам. В статье обосновано применение метода психодрамы как эффективной психотехнологии, способствующей развитию эмпатии, активного слушания, способности к диалогичности и рефлексии. Представлены результаты экспериментального исследования, проведённого на базе Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова, в котором участвовали студенты бакалавриата. Эксперимент подтвердил положительное влияние психодрамы на развитие конструктивных форм общения. Также обсуждаются практические рекомендации по включению психодраматических упражнений в образовательный процесс. Статья может быть полезна научным исследователям, преподавателям и практикам в области педагогики и психологии.

Ключевые слова: конструктивное общение, студенты, педагог-психолог, психодрама, эксперимент, коммуникативные навыки.

Kornylko I.A.^{1,*} Musakhanova G.M.¹, Zhumabaeva D.Zh.¹

¹M. Auevov South Kazakhstan University (Shymkent, Kazakhstan)

DEVELOPING CONSTRUCTIVE COMMUNICATION SKILLS OF MODERN STUDENTS USING PSYCHODRAMATIC METHODS

Abstract

This article explores the issue of developing constructive communication skills in future teacher-psychologists within the higher education system of the Republic of Kazakhstan. Constructive communication is considered a key professional competency that ensures the effectiveness of pedagogical and psychological work. A theoretical analysis of academic sources reveals that insufficient attention to students' communication development often leads to professional difficulties, stress, and conflicts. The paper substantiates the use of psychodrama as an effective psychotechnology that fosters empathy, active listening, dialogical thinking, and reflection. The results of an experimental study conducted at M. Auevov South Kazakhstan University with undergraduate students are presented. The findings confirm the positive impact of psychodrama on the development of constructive communication skills. The article also provides practical recommendations for integrating psychodramatic techniques into the educational process. This research can be useful for academics, educators, and practitioners in the fields of pedagogy and psychology.

Keywords: constructive communication, students, teacher-psychologist, psychodrama, experiment, communication skills.

КІРІСПЕ Қазақстан Республикасының Жоғары білім беру жүйесін реформалаудың қазіргі жағдайында болашақ педагогтардың, оның ішінде педагог-психологтардың кәсіби ғана емес, сонымен қатар жеке дайындығына да ерекше көңіл бөлінеді. Олардың кәсіби құзыреттілігінің маңызды құрамдас бөлігі оқушылармен, ата-аналармен, әріптестермен конструктивті қарым-қатынас құра білу болып табылады, бұл әсіресе инклюзивті, көп мәдениетті және цифрлық білім беру ортасында маңызды.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде: "Білім сапасы тек мазмұнға ғана емес, мұғалімнің жеке басына да байланысты. Жаңа жағдайда мұғалім коммуникативті, психологиялық тұрақты және әлеуметтік бағдарланған болуы керек" [1].

Алайда, тәжірибе көрсеткендей, педагогикалық мамандықтар бакалавриатының көптеген студенттері, соның ішінде М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті құрдастарымен, оқытушылармен, сондай-ақ болашақта оқушылармен және олардың ата – аналарымен тиімді қарым-қатынас жасауда қиындықтарға тап болады. Бұл коммуникативті белгісіздік, эмоцияларды білдіре алмау, жанжалды жағдайларды жеңу арқылы көрінуі мүмкін, бұл кәсіби дайындықтың сапасын төмендетеді. Бұл мәселені шешудің перспективалық тәсілдерінің бірі - психодраманы қолдану - топтық психотерапия әдісі және өмірлік жағдайларды символдық түрде жоғалту арқылы өзін-өзі тануды, эмпатияны, әлеуметтік және коммуникативті дағдыларды дамытуға бағытталған тұлғааралық өзара әрекеттесу тренингі.

Осы тақырыпты жан-жақты зерттеу келесі мақсатты негіздеп отыр, болашақ педагог — психолог студенттердің конструктивті қарым-қатынасын дамыту бойынша психодрамалық бағдарламаның тиімділігін әзірлеу, енгізу және бағалау. Зерттеу нысаны: педагогикалық-психологиялық бағыттағы бакалавриат студенттерінің конструктивті қарым-қатынасын қалыптастыру процесі. Зерттеу пәні: психодраматикалық әдістер конструктивті қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру құралы ретінде. Зерттеу гипотезасы: егер болашақ педагог-психологтарды даярлау процесіне психодраманың элементтері бар арнайы әзірленген бағдарламаны қосатын болса, онда бұл олардың конструктивті қарым-қатынас дағдыларын тиімді дамытуға, эмпатия, әлеуметтік өзара әрекеттесу және коммуникативтік сенімділік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу мақсаты: болашақ педагог — психолог студенттердің конструктивті қарым-қатынас дағдыларын дамыту құралы ретінде психодраманы қолданудың тиімділігін эмпирикалық түрде тексеру.

Зерттеу міндеттері:

1. Конструктивті қарым-қатынас және психодрамалар тақырыбы бойынша психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау.
2. Студенттердің қарым-қатынас дағдыларын дамытудың бастапқы деңгейін анықтау.
3. Студенттерге арналған психодрамалық бағдарламаны әзірлеу және сынақтан өткізу.
4. Бағдарламаға қатысқанға дейін және одан кейін конструктивті қарым-қатынас деңгейінің өзгеруін салыстыру.
5. Психодраманы ЖОО тәжірибесінде қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу.

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР Эксперименттік зерттеу 2024-2025 оқу жылында М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің базасында жүргізілді. Нысан ретінде 6В01110 – «Педагогика және психология», 6В01110 - «Психология ІР», 6В03130 - «Әлеуметтік салада психолог - кеңесшілерді даярлау» бағыты бойынша бакалавриаттың 1 және 4 курс аралығындағы студенттері іріктелінді. Қатысушылардың жалпы саны 52 адамды құрады, оның 26-сы эксперименттік топқа (ЭТ), ал қалған 26-сы бақылау тобына (БТ) кірді. Тандау жынысы, жасы және негізгі дайындығы бойынша тең бөлуді ескере отырып жүзеге асырылды.

Зерттеуде келесі әдістер қолданылды:

- 1) «Коммуникативті толеранттылық деңгейін анықтау» тесті (В.В. Бойко);
- 2) Коммуникативті құзыреттілікті диагностикалау әдістемесі (Л. Митина);
- 3) Эмпатия сынағы (А. Мехрабиан бойынша, Ю.С. Мануйловтың бейімделуімен);

4) Психодрамалық сессиялар кезеңінде студенттерді бақылау және интроспекциялау;

5) Нәтижелер бағалау шкалалары, бақылау хаттамалары және сауалнама парақтары арқылы тіркелді, Лайкерт шкаласы (1-ден 5 баллға дейін).

НӘТИЖЕЛЕР МЕН ОЛАРДЫ ТАЛҚЫЛАУ Конструктивті қарым-қатынас - бұл өзара түсіністікке қол жеткізуге, әрекеттерді үйлестіруге, жанжалдарды нәтижелі шешуге және оң әлеуметтік-психологиялық климатты сақтауға бағытталған тұлғааралық қарым-қатынас түрі. Психологияда конструктивті (немесе тиімді) қарым-қатынас эмпатия, ассертивтілік, тыңдау, кері байланыс беру, вербалды емес қарым-қатынас құралдарын меңгеруді қамтитын коммуникативті, перцептивті және интерактивті дағдылардың жиынтығы ретінде қарастырылады.

А.А. Леонтьевтің [2] пікірінше, «Қарым-қатынас жасау қабілеті - бұл маманның өзара әрекеттесуді ғана емес, сонымен бірге кәсіпте өзін-өзі жүзеге асыруды қамтамасыз ететін маңызды кәсіби құзыреті». Педагог-психологтарды даярлау жағдайында бұл тұжырым ерекше маңызға ие болады, өйткені оқушыларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың тиімділігі олардың коммуникативті мәдениетінің деңгейіне байланысты.

Қазіргі заманғы зерттеулер (Ю.В. Гришина, Н.Е. Щуркова, Л.А. Петровская [3,4,5]) конструктивті қарым-қатынастың негізгі компоненттері болып табылатындығын атап көрсетеді: мотивациялық (түсіну мен ынтымақтастыққа бағытталған), когнитивті (қарым-қатынас, әлеуметтік рөлдер, эмоциялар туралы білім), мінез-құлық (белсенді тыңдау дағдылары, ауызша және вербалды емес әрекеттер), эмоционалды-құндылық (эмпатия, құрмет, толеранттылық). Бұл дағдыларды студенттік жаста қалыптастыру өте маңызды, өйткені дәл осы кезеңде болашақ мамандардың кәсіби көзқарастары мен мінез-құлық үлгілері қалыптасады.

Психодрама - 1920 жылдары Я. Морено [6] жасаған топтық психотерапия әдісі, ол қатысушылардың өмірлік жағдайларын драмалық түрде қайталауға негізделген. Негізгі міндет-мінез-құлықты түсіну және өзгерту мақсатында ішкі қақтығыстарды, тәжірибелерді, әлеуметтік рөлдерді "сахналау". Білім беру тәжірибесінде психодрама белсенді әлеуметтік-психологиялық оқытудың бір түрі ретінде қолданылады. Психодрама мүмкіндік береді: эмпатия мен эмоционалды интеллектті дамыту; әлеуметтік рөлдерді зерттеу және конструктивті мінез-құлықты дамыту; қарым-қатынастағы мазасыздық пен сенімсіздік деңгейін төмендетіңіз; топтық келісім мен ынтымақтастықты нығайту. Зерттеулер (Г.Л. Морено, Б. Зейгер, С.И. Яковлева, А.Н. Столярова [7,8,9]) психодрама элементтерін білім беру процесіне қосу студенттердің өзін-өзі бағалауын арттыруға, агрессияны төмендетуге, рефлексия мен коммуникативті икемділікті дамытуға ықпал ететіндігін көрсетеді.

Еуропалық және американдық педагогикалық тәжірибеде психодрама әлеуметтік қызметкерлерді, мұғалімдерді, психологтарды тұлғааралық дағдыларды үйрету құралы ретінде дайындауда қолданылады. Мәселен, Германия, Австрия, Финляндия университеттерінде психолог-консультанттарды даярлау шеңберінде "психодрамалық сессияларды" қамтитын нысаналы модульдер әзірленді. Қазақстанда білім беру жүйесінде психодраманы қолдану әзірге енгізу сатысында тұр.

Алайда, қазақстандық авторлардың (С.Е. Саттарова, Б.К. Қайдарова, А.Б. Ибраева [10,11,12]) ғылыми жарияланымдарында студенттердің жеке жетілуін қалыптастыруда және педагогикалық даярлық сапасын арттыруда арт-терапия мен психодрама әдістерін қолданудың перспективалылығы атап көрсетілген. Әдебиеттерді талдау негізінде психодрама тиімді болатын педагогикалық жағдайларды ажыратуға болады: қауіпсіз психологиялық атмосфераның болуы; процесті құзыретті жеңілдету; сабақтардың жүйелілігі; рефлексия элементтерін қосу.

Қазақстан Республикасының Білім беру стандарттарында "Психология" даярлау бағыты бойынша мыналарды қамтитын кәсіби құзыреттерді қалыптастыруға баса назар аударылады: коммуникативті, диагностикалық, түзету-дамыту, кеңес беру. Психодраманы қоса алғанда, арт-терапия әдістері "психологиялық кеңес беру", "тұлға психологиясы", "психокоррекция негіздері" сияқты пәндерге, сондай-ақ тәжірибеге бағытталған семинарлар мен тренингтерге органикалық

түрде сәйкес келуі мүмкін. Осылайша, психодрама оқыту әдісі ретінде студенттердің — болашақ педагог-психологтардың конструктивті қарым-қатынасын дамыту үшін жоғары әлеуетке ие, бұл әсіресе білім беру реформалары мен қазақстандық қоғамның әлеуметтік трансформациясы жағдайында маңызды.

Конструктивті қарым-қатынас - бұл бірқатар жеке және коммуникативті құзыреттерді дамытуға негізделген күрделі психологиялық-педагогикалық құбылыс: эмпатия, тыңдау қабілеті, жанжалды өзара әрекеттесу дағдыларын меңгеру, өзін-өзі реттеу және ашықтық. Л.С. Выготскийдің [13, б.120-135] пікірінше, әлеуметтік өзара әрекеттесу жоғары психикалық функцияларды, соның ішінде коммуникативті дағдыларды дамытудың жетекші механизмі болып табылады. Эксперимент барысында психодрама арқылы студенттер фасилитатордың басшылығымен қарым-қатынастың жаңа тәсілдерін пысықтауға мүмкіндік алған кезде "жақын даму аймақтары" жағдайлары құрылды.

А.Н. Леонтьев [2, б.45-52] конструктивті диалогқа ішкі қызығушылықты белсендіретін психодраманың мотивациялық жаттығуларында көрініс тапқан табысты қарым-қатынас үшін тұлғаның мотивациялық саласын қалыптастырудың маңыздылығын атап өтті. К. Роджерстің гуманистік психологиясы тұрғысынан [14, б.78-83], психодрама топтағы конструктивті қарым-қатынас пен сенімді дамытудың негізі болып табылатын бағаланбайтын қабылдау мен эмпатиялық түсіну атмосферасын құруға ықпал етеді.

Эмпирикалық талдау.

Зерттеу экспериментте келесі міндеттерді негіздедік:

1. Бастапқы кезеңде студенттердің конструктивті қарым-қатынасының қалыптасу деңгейін диагностикалау;
2. Психодрамаға негізделген қалыптастырушы бағдарламаны әзірлеу және енгізу;
3. Эксперименттік топ және бақылау топтарда экспериментке дейінгі және кейінгі көрсеткіштерді салыстыру;
4. Психодрама әдісінің студенттердің қарым-қатынас дағдыларына әсері туралы қорытынды жасау.

Эксперимент үш кезеңде жүргізілді:

1. Анықтау кезеңі (ақпан 2024) Конструктивті қарым-қатынас деңгейінің бастапқы диагностикасы жүргізілді. Деректерді талдау нәтижелері бойынша екі топтың студенттерінде тапшылық аймақтары анықталды: эмпатияның төмен деңгейі, жанжалдарды шешудегі қиындықтар, жоғары коммуникативті мазасыздық.

2. Қалыптастырушы кезең (наурыз-сәуір 2024) Эксперименттік топ үшін 8 психодрамалық сабақтан тұратын цикл өткізілді (аптасына 1 рет 90 минуттан).

Бағдарламаға 1-кестедегідей мыналар кірді:

Кесте 1. Психодрамалық сабақтары мен олардың мақсаты

№	Сабақтың тақырыбы	Мақсаты
1	Танысу, топ ережелері	Қауіпсіз атмосфераны құру
2	Менің топтағы рөлім	Коммуникативті позицияны білу
3	Диалог: мен-сен	Белсенді тыңдауды дамыту
4	Жанжал және оны шешу	Жанжалды жағдайларды модельдеу
5	Маскалар мен рөлдер	Әлеуметтік рөлдерді түсіну
6	Іс әрекеттегі Эмпатия	Эмпатияны дамыту
7	Кері байланыс	Конструктивті сын және қолдау
8	Қорытындылар мен рефлексия	Өзгерістер мен түсініктерді талдау

Әдістеме оқу ортасына бейімделген Я. Мореноның классикалық психодрамасының канондары бойынша құрылды.

3. Бақылау кезеңі (мамыр 2024) ЭТ және БТ-дағы бірдей көрсеткіштерді қайта диагностикалау. алынған нәтижелер орташа мәндерді салыстыру әдістерін (студенттің t-критерийі) қоса алғанда, сандық және сапалық талдаудан өтті.

Барлық қатысушылар зерттеуге қатысуға ақпараттандырылған келісімге қол қойды. Деректер құпиялылық қағидаттарын сақтай отырып, жасырын түрде өңделді.

Отандық педагогикада студенттердің коммуникативті құзыреттілігін дамыту мәселелері И.Ю. Горбунова [15, б.102-108] және Н.А. Ермакова [16, б.55-63], онда эмоционалды интеллектті қалыптастыру құралы ретінде топтық жұмыс формалары мен арт-терапияның рөлі ерекшеленеді.

Шетелдік зерттеулер психодраманың болашақ мұғалімдерді оқытудағы тиімділігін растайды: Келлерманн [17] мета-анализде психодрамалық әдістер эмоционалды өзін-өзі тануға және әлеуметтік өзара әрекеттесуге ықпал ететіндігін көрсетті; Морено және Фокс [18] әлеуметтік дағдыларды арттыру және білім беру топтарындағы қақтығыстарды азайту үшін психодраманы қолдануға баса назар аударады.

Осылайша, эксперименттің алынған нәтижелері қазіргі заманғы ғылыми түсініктерге толық сәйкес келеді және әдістің Қазақстанның жоғары оқу орындары жағдайында қолданылуын растайды.

Эксперименттің бірінші кезеңінде бақылау және эксперименттік топтардың студенттерінде конструктивті қарым-қатынастың қалыптасу деңгейіне диагностика жүргізілді. Ол үшін пайдаланылды: В.В. Бойконың "Коммуникативті толеранттылық" әдістемесі; Л.М. Митинаның "Коммуникативті құзыреттіліктің диагностикасы" әдістемесі; А.Мехрабианның эмпатия сынағы, Ю.С. Мануйлов бейімдеген. Эксперимент нәтижелері төмендегі кестеде көрсетілген (2-ші кесте).

Кесте 2. Эксперимент басталғанға дейін диагностикалық нәтижелер

Көрсеткіштер	бақылау тобы (БТ)	эксперименттік топ (ЭТ)
Коммуникативті толеранттылық деңгейі	51,4 % (орташа)	52,1% (орташа)
Коммуникативтік құзыреттілік	45,6 % (төмен)	46,3% (төмен)
Эмпатия (Мехрабиан шкаласы бойынша)	41,7 % (орташа)	42,0 % (орташа)

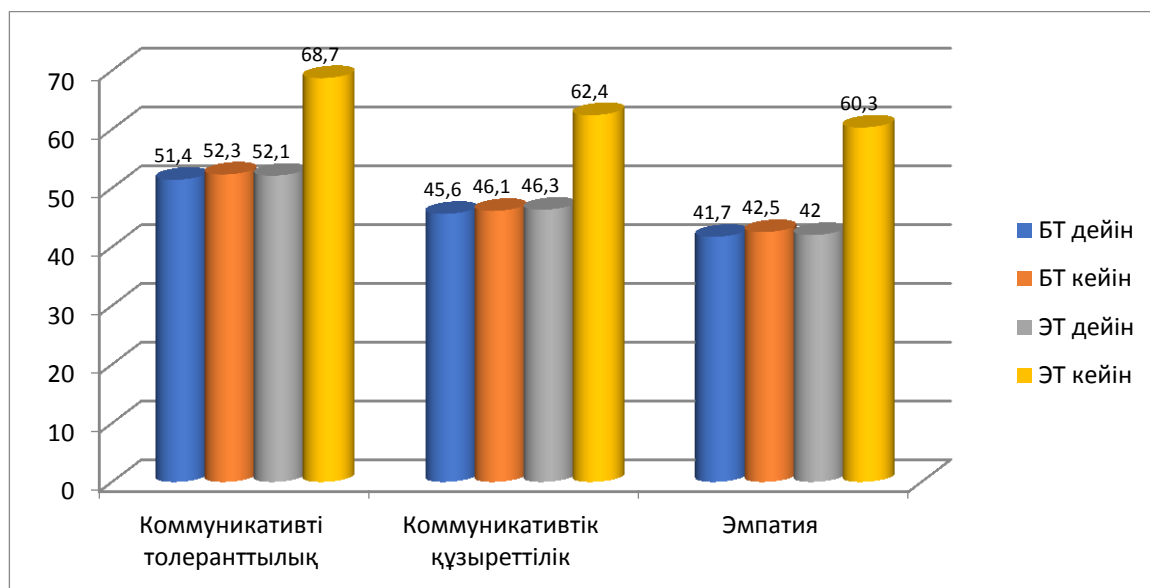
Бастапқы кезеңдегі топтар арасындағы айырмашылықтар статистикалық тұрғыдан маңызды емес болды ($p > 0.05$), бұл олардың салыстырмалылығын растауға мүмкіндік береді.

8 психодрамалық сабақтан тұратын бағдарламаны аяқтағаннан кейін эксперименттік топта барлық көрсеткіштер бойынша айтарлықтай жақсару байқалды. Эксперимент нәтижелері төмендегі кестеде көрсетілген (3-ші кесте).

Кесте 3. Эксперименттен кейінгі нәтижелерді салыстыру

Көрсеткіштер	бақылау тобы (БТ)	эксперименттік топ (ЭТ)
Коммуникативті толеранттылық деңгейі	52,3 % (+0,9%)	68,7 % (+16,6%)
Коммуникативтік құзыреттілік	46,1 % (+0,5%)	62,4 % (+16,1%)
Эмпатия (Мехрабиан шкаласы бойынша)	42,5 % (+0,8%)	60,3 % (+18,3%)

ЭТ студенттерінің көрсеткіштерінің өсуі БТ-қа қарағанда 15-20 есе жоғары болды. Диаграмма түрінде нәтижелері салыстырмалы талдау ретінде төменде көрсетілген (сурет 1).

Сурет 1 – Эксперименттік және бақылау топтарындағы конструктивті қарым-қатынас көрсеткіштер динамикасы (экспериментке дейінгі және кейінгі)

2 топтағы айырмашылықтардың маңыздылығын тексеру үшін Стьюденттің t-критерийі қолданылды. Оның көрсеткіштері 4-ші кестеде көрсетілген.

Кесте 4. Іріктемелер арасында Стьюденттің t-критерийінің қолдану нәтижелері

Көрсеткіштер	t-эмпирикалық	t-критикалық ($P < 0.05$)	қорытынды
Коммуникативті толеранттылық	2,73	2,02	сенімді
Коммуникативтік құзыреттілік	2,86	2,02	сенімді
Эмпатия (Мехрабиан шкаласы бойынша)	3,01	2,02	сенімді

Осылайша, психодраманың студенттердегі конструктивті қарым-қатынастың дамуына оң әсері туралы гипотеза расталды.

Психодрамалық бағдарлама енгізілгеннен кейін байқалды:

- белсенді тыңдау, эмоционалды жауап беру дағдыларының өсуі;
- коммуникативті мазасыздық пен жанжалдың төмендеуі;
- эмпатия мен ашықтықты арттыру;
- әлеуметтік өзара әрекеттесуге деген сенімділікті арттыру.

Оқытушылар мен тьюторлардың бақылаулары бойынша ЭТ студенттері топтық жұмыста көбірек бастама көтере бастады, "мен-мәлімдемелерді" қолдана бастады және пікірталастарға белсенді қатыса бастады.

ҚР Президентінің дәйексөзі: "Психологиялық тұрақтылық және конструктивті диалог жүргізу қабілеті - бұл ХХІ ғасыр мұғалімінің негізгі қасиеттері. Біз басқаларды түсінуге және естуге қабілетті тұлғаларды тәрбиелеуіміз керек" - Қасым-Жомарт Тоқаев [1].

Психодраманы конструктивті қарым-қатынасты дамыту технологиясы ретінде енгізу келесі факторларды ескеруді қажет етеді:

■ Ұжымшылық пен сыйластық құндылықтары қалыптасатын, топтық жұмыс нысандары үшін қолайлы жағдай туғызатын ҚР мәдени-білім беру контексті [19];

■ Психодраманы кәсіби басқара алатын және әдістемелерді жергілікті ерекшеліктерге бейімдей алатын психолог-кадрларды даярлау;

■ ҚР білім беруді цифрландыру және ізгілендіру тұжырымдамасына сүйене отырып, оқу жоспарларына тәжірибелерді енгізу [20];

■ Студенттердің эмоционалды саласымен жұмыс істеу үшін арт-терапевтік элементтерді белсенді қолдану.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жоғарыдағы мәліметтерге негізделе келесі ұсыныстарды атап өтуге болады:

- "Қарым-қатынас психологиясы", "педагогикалық қызмет әдістемесі" оқу пәндеріне психодрамалық тренингтерді қосу;
- Сапаны жақсарту үшін психодраманы басқаратын оқытушыларға үнемі бақылау жүргізу;
- Әр сабақтан кейін студенттердің рефлексивті жұмысына жағдай жасау (күнделік жүргізу, топтық талқылау);
- Психодрама және коммуникативтік дағдылар тақырыбы бойынша студенттердің зерттеу қызметін дамыту.

Эксперименттік зерттеу психодрама әдісін қолдану болашақ педагог-психологтарда конструктивті қарым-қатынас дағдыларының айтарлықтай дамуына ықпал ететіндігін көрсетті. Нәтижелер статистикалық тұрғыдан расталған және қазіргі психологиялық теориялармен қолдау тапты. Психодрама эмпатияны, коммуникативті толеранттылықты және топта сенімді өзара әрекеттесуді дамыту үшін қауіпсіз кеңістік құруға мүмкіндік береді. Оңтүстік Қазақстан ЖОО жағдайында бұл әдіс оқу процесіне тиімді интеграциялануы мүмкін, бұл Қазақстан Республикасының білім берудің стратегиялық мақсаттарына жауап береді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Токаев К.К. *Послание народу Казахстана, 1 сентября 2023 года.* — Официальный сайт Президента РК.
2. Леонтьев А.Н. *Деятельность и сознание.* — М.: Мысль, 1975. — С. 40–60.
3. Гришина Ю.В. *Психология общения.* — СПб.: Питер, 2000. — 384 б.
4. Щуркова Н.Е. *Педагогическая этика: Учебное пособие для студентов педвузов.* — М.: Педагогика, 2003. — 192 б.
5. Петровская Л.А. *Компетентность в общении: социально-психологический тренинг.* — М.: МГУ, 1989. — 120 б.
6. Морено Я.Л. *Психодрама: В 3 т.* — М.: Академический проект, 2001. — Т. 1. — 382 б.
7. Зейгер Б. *Психодрама в образовании.* — СПб.: Речь, 2005. — 208 б.
8. Яковлева С.И. *Психодрама в психологическом консультировании* // Вестник практической психологии. — 2010. — №2. — Б. 55–61.
9. Столярова А.Н. *Социально-психологические тренинги и развитие коммуникации у студентов.* — М.: Перспектива, 2012. — 144 б.
10. Саттарова С.Е. *Арт-терапия әдістерін болашақ педагогтардың тұлғалық дамуына қолдану* // Педагогика және психология. — 2020. — №3 (44). — Б. 97–102.
11. Қайдарова Б.К. *Психодрама әдісінің білім беру процесіндегі орны* // Қазақстан жоғары мектебі. — 2021. — №2. — Б. 45–50.
12. Ибраева А.Б. *Болашақ мұғалімдердің тұлғалық әлеуетін арттырудағы арт-терапия мүмкіндіктері* // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. Педагогикалық ғылымдар сериясы. — 2022. — №1 (69). — Б. 112–117.
13. Выготский Л.С. *Избранные психологические труды.* — М.: Педагогика, 1983. — С. 120–140.
14. Роджерс К. *Клиент-центрированная терапия.* — СПб.: Питер, 1961. — С. 75–90.
15. Горбунова И.Ю. *Коммуникативная компетентность студентов.* // Психол. журн. — 2018. — №3. — С. 100–110.
16. Ермакова Н.А. *Групповая работа в развитии эмоционального интеллекта.* — Алматы: КазНПУ, 2020. — С. 50–65.
17. Kellermann P.F. *Focus on psychodrama: The therapeutic aspects of psychodrama.* — Springfield: Charles C Thomas, 1992. — С. 200–220.

18. Moreno J.L., Fox E.J. *Psychodrama: Foundations and applications*. — New York: Springer, 2010. — С. 150–170.

19. Министерство образования и науки Республики Казахстан. Государственные образовательные стандарты. — Нур-Султан, 2022. — С. 10–20.

20. Министерство образования и науки Республики Казахстан. Концепция развития образования до 2025 года. — Нур-Султан, 2020. — С. 20–30.

References

1. Tokayev K.K. *Message to the people of Kazakhstan*, September 1, 2023. — The official website of the President of the Republic of Kazakhstan.

2. Leontiev A.N. *Activity and consciousness*, Moscow: Mysl, 1975, pp. 40-60.

3. Grishina Yu.V. *Psychology of communication*. — St. Petersburg: Peter, 2000. — 384 b.

4. Shchurkova N.E. *Pedagogical ethics: A textbook for students of pedagogical universities*. Moscow: Pedagogika, 2003. 192 b.

5. Petrovskaya L.A. *Competence in communication: socio-psychological training*. Moscow: MSU, 1989. 120 b.

6. Moreno, Ya.L. *Psychodrama: In 3 volumes*, Moscow: Academic Project, 2001, vol. 1, 382 b.

7. Zeiger B. *Psychodrama in education*. — St. Petersburg: Speech, 2005. — 208 b.

8. Yakovleva S.I. *Psychodrama in psychological counseling* // *Bulletin of practical Psychology*. - 2010. — No. 2. — B. 55-61.

9. Stolyarova A.N. *Socio-psychological trainings and communication development among students*. — M.: Perspektiva, 2012. — 144 b.

10. Sattarova S.E. *Art therapy adisterin bolashak educatortardyn tulgalyk damuyna koldanu* // *Pedagogy is not psychology*. — 2020. — №3 (44). — B. 97-102.

11. Kaidarova B.K. *Psychodrama adisinin bilim беру procesindegi orny* // *Kazakhstan zhogary mektebi*. — 2021. — No. 2. — B. 45-50.

12. Ibraeva A.B. *Bolashak mugalimderdin tulgalyk aleuetin arttyrudagi art therapy mumkindikteri* // *Abai atyndagi KazUPU Khabarshysy. Pedagogicalyк gylymdar seriyasy*. — 2022. — №1 (69). — B. 112-117.

13. Vygotsky L.S. *Selected psychological works*. Moscow: Pedagogika, 1983. pp. 120-140.

14. Rogers K. *Client-centered therapy*. St. Petersburg: Peter, 1961. pp. 75-90.

15. 18. Gorbunova I.Y. *Communicative competence of students*. // *Psych. Journal*, 2018, No. 3, pp. 100-110.

16. 19. Ermakova N.A. *Group work in the development of emotional intelligence*. Almaty: KazNPU, 2020. pp. 50-65.

17. Kellermann P.F. *Focus on psychodrama: The therapeutic aspects of psychodrama*. Springfield: Charles C Thomas, 1992. pp. 200-220.

18. Moreno J.L., Fox E.J. *Psychodrama: Foundations and applications*. New York: Springer, 2010. pp. 150-170.

19. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. *State educational standards*. — Nur-Sultan, 2022. — pp. 10-20.

20. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. *The concept of education development until 2025*. — Nur-Sultan, 2020. — pp. 20-30.